

Hölgyeim és Uraim!
Kedves Diáktársak!

Táblaavatóra gyűltünk össze a Vajdas Öregdiákok Egyesületének jóvoltából, az egykori gimnázium épületénél. Olyan tábla avatására, amely eddig egy másik intézmény, a szemközti rendház falát ékesítette. Vajon miért nem - az úgymond - eredeti helyére került vissza a magyar irodalom egyik kiemelkedő alakjának *Batsányi Jánosnak* emléket állító márványlap? Ennek nagyon is kézenfekvő oka van.

A rendház legutóbbi felújítása alkalmával *dr. Gelencsér József* diáktársunk hívta fel a figyelmet arra, hogy tévesen lett annakidején a tábla helye megválasztva. A *gróf Festetics Pál* által 1772-ben alapított három osztályos gimnázium ugyanis itt, az egykor színéről „vörös iskolá”-nak nevezett épületben kapott helyet. Itt is működött több mint két évtizeden át. Tehát az ifjú Batsányi, aki 1779-ben a keszthelyi gimnáziumba járt, ebben az épületben tanult. (Csak megjegyzésként: éppúgy, mint közülünk sokan.) A Zala megyei Levéltárban található, keszthelyi gimnázium tanulóinak korabeli értesítője szerint az ifjú *Batsányi János a Zala megyei Tapolcáról származik, 1779-ben a második osztályba jár, 13 éves (?)*, *tanjegye 1-es*. A 13 év után kérdőjelet tett a nótárius, helyesen, mert Batsányi ekkor már nem 13, hanem 16 éves volt.

Mit tudunk Batsányi keszthelyi tartózkodásáról?

Eddigi kutatásaim során nem találtam sok nyomot. Ha konkrétan akarnék fogalmazni csupán morzsákat találtam. Ezeket szeretném közreadni. Az életrajzok azt írják, hogy a keszthelyi gimnáziumban folytatott tanulmányokat, de a város említésén túl szinte semmi bővebbet nem tudhatunk meg. Még *Négyesy László* irodalomtörténész a „*Gróf Festetics György a magyar irodalomban*” című remek dolgozatában is csak pár mondatban említi meg Batsányit. Ezeket a morzsákat azonban minden kétséget kizáróan meghatározóknak kell értékelnünk a költő és a város tekintetében is. De nézzük sorjában.

Batsányi 1763. május 9-én született Tapolcán, korán félárvaságra jutott. A sokgyermekes család szerényen, talán úgy is mondhatnánk szegény körülmények között élt. Testvérei közül egyedül ő volt képes kiemelkedni ebből a sorból. A többiek szétszéledtek a világban.

Feltehetően a tapolcai elemi iskolába járt, abba az épületbe, amely jelenleg a Városi Múzeumnak ad helyet.

Később a tizenéves ifjú a keszthelyi ferences gimnáziumában tanult, ahol barátja lett *Juranits László* és a Keszthelyen született *Fejér György*. Fejér György naplótöredékeiből tudjuk meg, hogy Batsányi már ekkor próbálkozott a verseléssel. A keszthelyi gimnázium falai között születhettek meg első versei, itt kellett szembesülnie, hogy igyekezete ellenére az egyik versíró versenyen egy *Proplich* nevű horvát fiú megelőzte. Nem tudni milyen benyomást tettek rá a

keszthelyi napok, hetek, hónapok. Fennmaradt művei között nem találunk erre vonatkozóan utalást. Tanulmányait Keszthely után Veszprémben a piarista rend főgimnáziumában folytatta.

Keszthelyi gimnáziumi éveire talán nem lenne érdemes ennél több időt fordítani, ha az egykori osztálytárs Juranits László nem lett volna Batsányi életének meghatározó egyénisége, kinek neve a most újból felavatandó emléktáblán is megjelenik.

Ki volt tehát Juranits László?

Juranits László (1765-1850) nagyprépost és apátkanonok. – írja a Szinnyei-féle lexikon. Testvére volt *Juranits Antal* (1825-1837) győri püspök. 1765. június 22-én Kaposváron született. Iskoláit – akárcsak bátyja – szülővárosában kezdte, majd Keszthelyen folytatta. Syntaxista diák korában kötött barátságot Batsányival, akivel hatvan éven keresztül levelezett, noha iskolás koruktól fogva egymást soha többé nem látták. Leveleiből nemcsak a költő iránti odaadó barátság csendül ki, de olykor idézi keszthelyi közös emlékeiket is. 1823. április 26-án írja: „*Hát édes Barátom ösmered-e K. Sándornak ujjonnan ki jött gyönyörű Regéjét a Dobozit, mely a tawali magyar almanachba a vagy Aurórába jött ki, és a Sz. Mihály hegyi Remetét, én kivált ezt nagy örömmel vártam, mert tudod, hogy Keszthelyen azon a hegyen miis eleget mulattunk.*”

Juranits is baráti kapcsolatban állt Fejér Györggyel a későbbi történésszel, aminek tudatában leszögezhetjük, hogy a három diák Batsányi, Juranits és Fejér éppen érdeklődési körüknek megfelelően lehettek barátok. Mindhárman a magyar irodalom, a magyar nyelv elkötelezett hívei voltak. Nem kell azonban elhallgatni, hogy Juranits a Kazinczy ellenes dunántúli írói körrel tartott fenn kapcsolatot. Ugyanakkor elévülhetetlen érdemeket szerzett az írók, költők műveinek kiadása terén. Komolyan támogatta megjelenésüket, elsősorban Batsányiét. Batsányi az 1835-ben kiadott verseskötetét így ajánlja: „*Főtisztelendő Juranits László pécsi kanonok úrnak, több vármegye táblabírájának, mint legrégibb szíves jó barátjának küldi s ajánlja a szerző.*” Juranits maga készítette elő Batsányi verseinek kiadását, tárgyalta kiadókkal, nyomdákcal. Az egykori alma mater, a keszthelyi gimnázium, ha Batsányi megmaradt versei között nem is bír említésre méltó súllyal, az itt kötött barátság egy életre kihatott.

Batsányi, Fejér és Keszthely említésekor mindenképpen szólni kell gróf Festetics Györgyről. Festetics alezredes és tisztársai 1790 nyarán beadványt írtak alá, amelyben kérték, hogy a magyar alakulatok szolgálati nyelve magyar legyen, magyar tisztikar irányítsa őket és béke idején ne kelljen külföldre menniök. Az aláírók között volt Festetics tisztársa *Laczkovits János* is, a későbbi jakobinus vértanú. Az udvar elhűlt, azonnal letartóztatták Festeticset, majd Németalföldre, később Milánóba vezényelték. A gróf végül úgy döntött leszerel és visszavonul keszthelyi birtokaira.

A tulajdonképpen kegyvesztett főúr hatalmas energiával látott neki szétzilált birtokainak rendbehozatalához. Kibővítette az apja által alapított gimnáziumot (amelybe egykor Batsányi is járt), református gimnáziumot alapított Curgón, Sopronban evangélikus jobbágysai tehetséges gyermekeinek továbbtanulását támogatta. Keszthelyen nemesi konviktust, zeneiskolát létesített.

Anyagilag támogatta Magyarország első könyvsorozatának a *Magyar Minervának* kiadását. Sokat halottunk már a Helikoni ünnepekről, ahol a kor jeles dunántúli írói, költői jelentek meg (*Kisfaludy Sándor, Berzsenyi Dániel, Pálczi Horváth Ádám, Dukai Takács Judit, Kazinczy Klára* és mások). Toldy Ferenc irodalomtörténész ehhez a keszthelyi körhöz kapcsolja Batsányit is, bár ő személyesen soha nem vett részt a Helikonokon. Nem is tehette. A Helikonokra 1817-19 között került sor. Batsányit 1815-ben lecsukták, 1816-tól Linzet jelölik meg lakhelyéül. Lehet, hogy legenda, de *Takács Sándor* szerint, aki *Péteri Takács Józsefnek* (A Magyar Minerva sorozat szerkesztőjének, későbbi kiadójának, *Festetics László* ifjú gróf nevelőjének) életrajzírója, Péteri Takács rendszeresen szavalta Batsányi forradalmi verseit a grófi park öreg fái alatt.

1797-ben megnyitotta kapuit Európa első agrár felsőfokú oktatási intézménye a Georgikon. Még ebben az évben bocsátották vízre a Balaton mindeddig legnagyobb vitorláshajóját a *Phoenixet*. Ez a hajó azonban nemcsak a hajózástörténetbe vonult be, hanem, az irodalomtörténet lapjaira is.

A Phoenix oldalára Festetics feliratot akart vésetni, ezért költői versenyt hirdettek meg. A beérkezett pályaműveket Festetics felküldte Bécsbe Péteri Takács Józsefnek, aki László gróf nevelőjeként éppen a császárvárosban lakott. Takács saját verssel toldotta meg a paksamétát és bírálatra elküldte Batsányinak valamint *Kultsár Istvánnak*.

Batsányi 1797 március 10-én levelet írt Festeticsnek, amelyben saját versét is ajánlotta.

Batsányi verse így hangzik:

*A mindent elrontó idő hatalmának
Már egyszer e hajó is engedett.
De szeretett Hazánk egyik hív fiának
Szavára most megint feléledett.
Nézz e kis példára, Magyar Föld nagy Népe!
Ez lehet (csak akard!) új életed képe.*

Takács megdöbbsent, mert a verseket Batsányi visszaküldte neki is, s így módja nyílt elolvasni a költő versét, amelyben igencsak ráismert a sajátjára. Az eredeti Takács vers ugyanis így hangzik:

Az idő nagy hatalmának

*E gálya is engedett;
De, mint Feniksz, az urának
Szavára feléledett.*

*Magyar Földnek dicső Népe!
Serkenj, ébreszt a közjó;
S boldog újolásod képe
Lészen, hidd el a hajó.*

Batsányi ezen versét művei közé „*A keszthelyi hajóra*” címmel válogatta be. Az évszámot is megváltoztatta, miszerint a vers keletkezésének időpontja 1798 (és nem 1797). Ez annak tudható be, hogy Batsányi a verset átdolgozta és köteteiben az átdolgozott változat szerepel, melynek keletkezési időpontja valószínűsíthetően valóban 1798.

Ez a kis közjáték úgy tűnik megronthatta Batsányi és Takáts kapcsolatát. Ennek tudhatjuk be, hogy a Takáts által megálmodott és kivitelezett Magyar Minerva első, Ányos verseit tartalmazó kötete után, melynek szerkesztésére Takáts Batsányit kérte fel, Batsányi, némi rosszindulattal és malíciával, így írt Virág Benedeknek: „*Úgy hallom, hogy Takáts maga akarna Ányos után megjelenni, azonban a censor aligha meg nem akasztotta sebes kocsijának tengelyét.*” Batsányinak végül is nem lett igaza, mert Péteri Takáts Erkölcsei oktatása megjelent a Minerva sorozatban, 1799-ben.

Festetics halálával 1819-ben megszűntek a Helikoni Ünnepek. Batsányi Linzben élt száműzetésben. Festetics László az ifjú gróf kevésbé volt érzékeny az irodalmi csatározásokra, bár ő is áldozott a kultúra oltárán. A régi keszthelyiek – ha lehet így mondani - közül Juranits László volt az, aki kapcsolatban maradt az öregedő Batsányival. Azt viszont nem tudhatjuk, hogy a linzi szerény lakás egyre nyomasztóbb magányában eszébe jutottak-e a keszthelyi évek, a diákcínyek, a csúcsíves, gótikus templomban hallgatott szentmisék. Nem tudni, de az biztos, hogy hazavágyott a szülőföldre. A magyar költő idegen messze földön című poétai elmélkedésekben írja:

*De már siess, Múzsám, s járj utad végére;
Siess a Bakonynak nyugoti szélére.
Térj ama nagy költő kies lakhelyére,
S örömet, szerelmet lehellő körére.*

Batsányi már csak halála után érkezhettek meg „a Bakonynak nyugoti szélére” a nemzet, tapolcaiak és keszthelyiek összefogása eredményeként.